

Koolituskursuste tsükkel restaureerimise-renoveerimise spetsialistidele

Kultuuriväärtuslik puit ja muinsuskaitse

Ettekande konspekt

Meie maapiirkondade puidust ehituspärand, olgu siis muinsuskaitse alune või muuseumi tingimustes, on jätkuvas hävinemisohus. Hoonete hävingu peatamise tagaks nende pidev hooldus, mis väldiks suuremahulisi ühekordseid mitmekülgeid sekkumisi. Käesolev ettekanne annab ülevaate väärtustatud puidust ehituspärandi säilitamise ja taastamise eri aspektidest.

Kuni 19. sajandi lõpuni tehti eri otstarbega hoonete seinad maapiirkondades peamiselt palkidest. Hoone ehituskvaliteet sõltus paljuski meistrist, sellest, kui täpsed ja tihedad tehti varad ja nurgad. Mitmesugused puitsõrestiku valmistamise viisid levisid alates 19. sajandist linnast taluehitusse. Hoone sõrestik koosneb raampuudest, postidest, siduvatest taladest ja diagonaaltugedest.

Puitsein säilib meie kliimas vähese hooldusega pikalt. Aja möödudes võivad puitu kahjustada ehitusvead, päikesevalgus, vihmavesi, hoone aktiivne kasutus, aururõhu erinevused sise- ja välistingimustes, bioloogilised kahjustused jm tegurid.

Korrapärase vaatluse ja hoolduse katkedes võivad puitseintele tekkida suuremad kahjustused, mis nõuavad põhjalikumat sekkumist. Enne hoone parandamist on mõistlik koguda võimalikult palju teavet hoone ehitusest, ümberehitustest ja kahjustustest. Puitseinte taastamise eesmärgiks võib olla kahjustuste kaotamine, tarindi kindlustamine ja vajadusel soojapidavaks muutmine.

Igasugune ehitustegevus on hoone senise situatsiooni muutmine: argumenteeritud väärtustega hoone puhul on oluline sekkumise eelne olukord talletada. Ajaloolise konstruktsiooni dokumentatsiooni juurde kuulub:

- konstruktsiooni ja selle osade inventariseerimine;
- hoone kahjustuste ja nende põhjuste kaardistamine;
- eemaldatava, muudetava või üleliigse materjali kaardistamine;
- ehitustööde tehnoloogia;
- materjali valik;
- säilitamistööde metoodika.

Oluline allikas puidust ehituspärandi säilitamisel ja taastamisel on ICOMOS Rahvusvahelise Puidukomitee harta, mis kehtib 2000. aastast. Dokumendi 15 artiklit defineerivad ajalooliste puitkonstruktsioonide kaitsmiseks ja säilitamiseks vajalikud põhimõtted, sh:

- tunnustada maailma kultuuripärandi osana kõikide perioodide puitkonstruktsioonide tähtsust;
- arvestada ajalooliste puitkonstruktsioonide suurt mitmekesisust;
- arvestada nende ehitamisel kasutatud puidu mitmeid liike ja omadusi;
- tunnustada terviklikult või osaliselt puidust konstruktsioonide haavatavust: keskkonna- ja kliimatiliste olude erinevused, niiskuse kõikumine, valgus, seen- ja putuka-kahjustused, kulumine ja murdumine, tuli ja muud õnnetused põhjustavad materjal hävinemise ja degradeerumise;
- tunnistada ajalooliste puitkonstruktsioonide kasvavat haruldaseks muutumist, seda traditsioonilise kujunduse ja konstruktsiooni tehnoloogia oskuste ning teadmiste haavatavuse, vääriti kasutamise ja kadumise tõttu;
- arvestada nende pärand-ressursside säilitamisel ja konserveerimisel vajalike tegude ja kohtlemiste suurt hulka;
- võtta arvesse Veneetsia harta, Burra harta ja seonduvad UNESCO ja ICOMOS doktriinid ning püüda need ajalooliste puitkonstruktsioonide kaitse ja säilitamise üldised põhimõtted rakendada.

Harta põhimõtteid on üldistavalt kirjeldatud K. E. Larseni ja N. Marsteini teoses „Conservation of Historic Timber Structures“ (2000). Konserveeriv lähenemine ei sobi alati meie ehitus- ning taastamistavadega kokku. Siiski tuleb rõhutada antud harta artiklite tähendusrikkust meie väärtusliku rahvapärase ja ajaloolise ehituspärandi säilitamisel ja hooldamisel.

Larsen jt eristavad põhimõtteliselt kolme erinevat taastamise suunda. Esimene nendest on ajaloolise konstruktsiooni parandamine olemasolevate teadmiste ja tehnikate ning materjalidega. Teine lähenemine on vana konstruktsiooni toestamine, mis ei pea olema ilmtingimata teostatud vanade tehnikatega. Kolmas võimalus on valmistada kahjustunud osade koopia. „... Tulemus sõltub sellest kui hästi puusepp vanu tööriistu ja töömeetodeid või protsesse valdab...“

Ideaali lähedaseks võib pidada kõigi kolme teadmise kombinatsiooni, olgu siis konsensust või kompromissi, mis arvestab maksimaalse algmaterjali säilitamise nõudega. Igasuguseid asendusi tehes tuleb mõista ajaloolise konstruktsiooni valmistamise tehnikat, samuti tunda materjali teadmisi ning vanu käsitöövõtteid. Meie kontekstis tähendab see põhjalikku süvenemist, et tunda ajalooliste puithoonete valmistamise nüansse. Lisaks visuaalsele vaatlusele tuleb rõhutada ehituspusepa praktilist kogemust: heatasemelist käsitöölust puidutöötlust suudab teostada kogemustega meister.